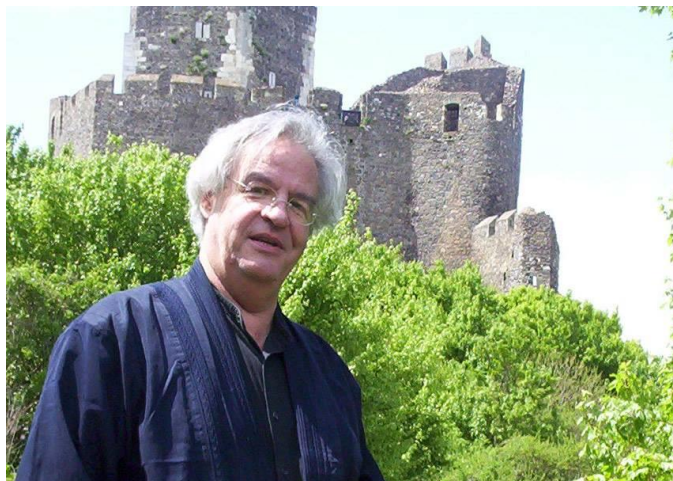

Két svéd népi hangszer 1

Augusztusban két részes érdekesítő beszélgetés hangzott el Maros Miklós zeneszerzővel, életéről és a svéd népzeneről a Bartók Rádióban. (Az első előadás augusztus 6-án, szerdán 19 órától hangzott el a Bartók Rádióban, a második ugyanott augusztus 13-án, 19 órától, amelyek a rádió archívumában megtalálhatók.) A két részes adásban Maros Miklós Svédországban

élő magyar zeneszerző és Sebő Ferenc beszélgetése hangzott el a stockholmi zeneszerző életéről és a svéd népzene helyzetéről. A Magyarországon kevésbé ismert skandináv népzene és a belőle kisarjadó revival mozgalom mintha csak a zeneiskolában tanult barokk és klasszikus zene közvetlen népi gyökereihez vezetne vissza, abba az időbe, amikor a kocsmákban, táncmulatságokon még ez a nagy mesterek által is használt nyelvezet volt popzenei használatban.

Szinte minden nép zenéjében található olyan hangszer, ami leginkább arra a népzeneire jellemző, még ha esetleg megtalálható más országokban is. Ha valaki azt kéri tö-

lünk, meséljünk tipikus magyar hangszerekről, akkor természetesen a cimbalomról, vagy a tárogatóról kezdünk beszélni. Az ilyen tipikusan nemzeti hangszerek ma főképp a népzeneben fordulnak elő. Elsősorban azért, mert a műzenében használatos hangszerek meghatározója a zenekar mai összeállítása, ami a repertoár következtében mindenütt ugyanaz. Minden más hangszer, még a legelterjedtebbek is, mint például a szaxofon, vagy a gitár, ritkaságnak számítanak a zenekari repertoárban. Természetesen a zeneszerzők kíváncsibbja mindig érdeklődött a különlegességek iránt, így a szaxofon, a harmonika, vagy a cimbalom is elég szép irodalommal rendelkezik. De világszerte nem sok az olyan hangszeres művész, aki ezeket a műveket elő tudja adni, inkább az a művész tartja repertoárján, akinek a zeneszerző az adott művet komponálta.

A svéd népzeneben a hangszeres zene dominál. A legelterjedtebb hangszer a hegedű, a nagyobb együttesek is szinte csak hegedűsökből állnak, és több szólamban érdekes díszítésekkel adják elő a számokat.

A népi hegedűnek is van több fajtája. Természetesen a gyárilag készült hangszerek ugyanolyanok, mint a világ minden táján. De izoláltabb helyeken, szegényebb környezetben a muzsikos maga készítette a hangszerét. Emiatt ez sokféle változatban létezett. Számunkra a legegzenikusabb talán a facipőhegedű, svédül tråskofiol (angol neve is van, legalábbis a lemezborítókön, ez a Clog Fiddle). Valódi facipőből, illetve a már elhasznált facipő talpából készült. Erre egy fedelet ragasztottak és ráfeszítették a húrokat. A facipő volt a legelterjedtebb lábbeli, praktikus, kényelmes, tartós, a mai napig használják. Egyik -másik aztán egy idő után hegedűvé változott.

Zene: népi dallam: Facipővalcer = TRÁSKOVALS
https://www.youtube.com/watch?v=6WoteAlx_S8

A mai internetes világban, amikor rengeteg felvételt találhatunk például a Youtube-on, ahonnan az elhangzott zenei idézet is származik. Ugyanott több példáját is megtaláljuk a fäcipőhegedű repertoárjának.

https://www.youtube.com/results?search_query=tr%C3%A4skofiol

Ezután a rövid kerülö után egy nagyon érdekes, de nem ennyire egzotikus hangszert szeretnék megismertetni a magyar hallgatósággal. Ez a nyckelharpa. A szöt magyarul szó szerint kulsháfára lehetne fordítani. A hárfa régen nem csak a mai hárfát jelentette, hanem a különbözö húros hangszerek gyűjtőneve volt, ezért nekünk ez a fordítás félrevezetö. Talán a német, Schlüsselfiedel vagy angol, Keyed fiddle megfelelője, a kulcsos

hegedű nyújthatna valami elképzelést arról, hogy hogyan is néz ki ez a hangszer. A középkorban sokféle kísérleteztek az eredeti pengetős hangszerek, a psaltérium különféle változatai megszólaltatásának lehetőségeivel. Vonóval szólaltatták meg, vagy különféle mechanikai szerkezetekkel látták el. Többet mindenki ismer közülük, a csembaló és annak rokonhangszerei a mai napig használatban vannak. Billentyűzettel ellátott hangszer a tekerőlant is, csak azt nem vonóval, hanem egy gyanítzott henger segítségével szólaltatják meg. A nyckelharpa a tekerőlant talán legközelebbi rokona. Jobbkézzel egy rövid vonóval szólaltatják

meg a húrokat, alatta rezgőhúrok erősítik fel a hangokat. A játszóhúron pedig a különböző hangmagasságokat balkézrel, billentyűzet segítségével állítják elő.

Zene: két svéd népi táncdallam (polska)

<https://www.youtube.com/watch?v=5O6uYK-ZtY0>

A ma is élő svéd hangszeres népzene nem nagyon régi eredetű, a legtöbb fennmaradt népi dallam a 18-19. században keletkezett. A népi hagyomány megőrizte a muzsikusok nevét, és generációkon keresztül megtartották a dallamok előadási módját. A mai napig él ez a hagyomány, és a régi megmaradt hagyományos dallamok mellett a népzeneészek a tradícióhoz híven újakat is komponálnak. Ezek aztán ugyanúgy a hagyomány részévé válnak a következő generáció számára.

Zene: népi dallam: Eric Sahlström: Tavaszi cseppek / VÅRDROPPAR

<https://www.youtube.com/watch?v=QKroenh7xhg>

A nyckelharpa nem könnyű hangszer, komplikált a

készítése és nem is olcsó az előállítás, ezért lassan szinte teljesen a feledésbe merült. Németországban és Dániában még követhető a 17. századig, de utána nyomra veszett. Svédországban egyetlen helyen találtak rá a kutatók, a Stockholmtól északra, körülbelül 100-150 kilométer távolságra lévő Uppland országrészben. Az egyik legjelentősebb terjesztő neve Eric Sahlström. Az ő kompozíciói közül is hallgassunk meg egyet saját előadásában.

Zene: népi dallam: Eric Sahlström: A népzenező öröme / Spelmansglädje

<https://www.youtube.com/watch?v=GNwSj7FW9I4>

A 60-as években kezdődött el a hangszer renaissance-a, hangszerkészítők, muzsikusok részére kezdtek tanfolyamokat rendezni és a hangszert egyre gyakrabban használták a népzenezők országos találkozóin. Több képzett muzsikus kezdte zenei pályáját, mint népzenező, elsősorban hegedűsök. Így elképzelhető, hogy lassan a nyckelharpa is visszatérül eredeti zenei környezetébe, ahol a kastélyokban, templomokban a csembalóval és a többi vonós hangszerrel együtt játszott fontos szerepet. Mai műzenei alkotások továbbra sincsenek nagy számmal, inkább mint érdekességével szolgál egy-egy fellépést a nem népzenei műfajban. De a most következő zenei példákban hallhatjuk, hogy a hangszer jó előadó kezében óriási lehetőségeket rejt magában.

Hallgassuk meg a Bach 1. Csellószvitjéből a Prelidiumot. Zene: Bach: Suite Nr 1.- Prelidium

<https://www.youtube.com/watch?v=Zs3aUCM8BX8&list=RDZs3aUCM8BX8#t=22>

Mint már említettem, a csembaló és a nyckelharpa távolról rokonhangszer, ezért leginkább a barokk zenében egészítik ki egymást. Befejezésül hallgassuk meg Marin Marais variációsorozatát az ismert La Folie dallamára, a Coulets de Folies néhány tételét.

Zene: Marin Marais: Coulets de Folies - részletek

<http://www.cristianmarina.com/Density-Intensity.mp3>